

MEMÒRIA D'UN PASSAT PRESENT

En el quadragèsim Aniversari de les Normes Ortogràfiques
de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana,
o Normes del Puig

LEOPOLDO PEÑARROJA TORREJÓN

Ilustres acadèmics, estimats amics, senyores i senyors:

Per la premura en que he rebut l'encàrrec d'esta dissertació, a penes he pogut meditar qué deuria dir-se en ocasió com la present, en que commemorem 40 anys de vida de la normativa ortogràfica de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, de les Normes del Puig; i, en especial, sobre sa projecció en el present. Lo cert és que, passades quatre dècades d'acorts, desacorts, conflictes, defenses, reivindicacions, pero tambe d'estudi del passat i de reflexió, a qui ha contemplat estoicament la reducció al no res del ser històric de València, li caben dos alternatives: entonar una elegia o intentar explicar-se cóm eixe riu ha desembocat en una mar tormentosa com l'actual, que no perc el temps en detallar. Faig clavapeu, això sí, en que mai podem renunciar a l'esperança.

Corria l'any 1981 quan un grup d'intellectuals i de forces cíviques valencianes (un millar de firmes) ratificaven en el monasteri de Santa Maria del Puig les Normes Ortogràfiques de l'Acadèmia, de les que el dia 7 del present mes de març es complixen els quaranta anys d'existència. Una ortografia que, partint com a axioma del caràcter irreversible de l'evolució de les llengües i del perfil diferenciat de la nostra, el valencià, s'adequava de forma molt més plana i natural que tot lo precedent a la realitat contemporànea i a l'idiosincràsia de la llengua.

És evident -crec yo- que hi havia en la filosofia de les Normes una mirada més llarga: obrir un camí científicament solvent que erradicara de la llengua escrita els vulgarismes inacceptables en una llengua de cultura; i, al temps, una montanya d'arcaïsmes reviscolats i d'usos gramaticals que no pertanyien, en puritat, a la llengua valenciana, sino a la del nord de l'Ebre, parenta pero clarament oposta ya, des de la Baixa Romanitat, respecte del romànic de les terres valencianes, el de l'antiga Edetania i l'antiga Contestania.

Passa per ser model implícit de la normativa la figura insigne del Pare Lluís Fullana, primer firmant de les normes del 32, qui es desvinclà de les mateixes en clara discrepància; i inspirador immediat, el prestigiós jutge i escriptor Miquel Adlert. No obstant, com la relació de filòlegs, intel·lectuals i patricis representatius de la societat valenciana involucrats en l'iniciativa és llarga i no m'agradaria deixar a ningú en l'oblit, obviaré la llista. Siga per a tots ells, els qui encara estan i els que ja no estan entre nosatres, el reconeixement al seu valor i la seua valenciania.

L'ocasió dona peu a formular-se una sèrie de reflexions que no podem abordar. Per eixemple, sobre els itineraris diferenciats de les ortografies hispàniques, desde la vella divergència del portugués, que tan pronte decidí representar sons idèntics al germà gallec ab grafies que es percibien com a diferenciades (aixina <nh>, <lh> per a enye, elle en *manhã*, val. matí, *coelho*, val. 'conill'); la formidable eixercitació gràfica castellana des de temps d'Alfons el Savi i la pronta codificació il·lustrada de la RAE de 1741; o les usances més lliures i variables de l'àmbit català (i de l'àmbit valencià), que, en Catalunya, no veggueren una codificació palpable fins a 1913, en temps de Pompeu Fabra i Prat de la Riba, norma imposada allí als catalans dissidents, com ara Àngel Guimerà o Carreras Candi, i exportada a València en 1932, dins del cavall de Troia de les dites "Normes de Castelló".

Perque, vist el problema de prop, i per convencional que siga sempre tota ortografia, ¿era lògic escriure *analitzar*, *sistematitzar* ab un dígraf <tz> en representació d'un fonema que no era /tz/, sino

/s/? ¿Per qué hi havia que grafiar *viatge*, *formatge*, *missatge* -que alguns erudits a la violeta s'esforçaven en pronunciar dissociant una -t implosiva i una palatal africada **ɟ**, si qualsevol dilació s'havia resolt sigles arrere en *formage*, *viage* en la llengua de València? ¿Per a qué memorisar una nòmina més llarga que la els reis visigots, de paraules en <ll> geminada: *novel·la*, *intel·ligència*, *al·lusió*, que mai s'havien geminat en valencià (ni en general en català)? Tampoc hi havia motiu, fora del prejuí anticastellà i ultradiferencial, per al rebuig de la casi panhispànica lletra <ch> de *clocha*, *puncha*, *Chelva*, *Bechí*, valencianíssima en tots temps. El dictat de l'IEC impongué la grafia confusa <x-> en *xic*, *xica*, *xarrar*, pero també en *xarop* i en *Xàtiva*. En resum, un verdader embolic, perque el poc aveat, al vore dites paraules escrites ab igual grafema, podia dubtar si la pronunciació corecta era Xàtiva o Chàtiva, Chilches o Xilxes. I podriem seguir ab el cas de <tll> de *rotllo* front al clar i patrimonial *rollo*; el de <tm> de *setmana* per <m> *semana*; el de <mpt> d'**assumpte* per <n> d'*assunt*, etc. I tantes disfuncions entre pronunciació patrimonial i normativa gràfica.

En definitiva, la proposta d'una ortografia específicament valenciana de 1979-81 era racional i científicament necessària. No sorpren, per tant, que incomodara molt als dirigents de l'IEC i als seus terminals, que embarcats des de fea temps en ls difusió d'un vocabulari en que el sentit de les paraules estava al servici de la mentira (païs, blaverisme, principatí, disciplina, unitat, policentrisme, etc.) aplicaren plegats a les Normes de l'Acadèmia el dicteri de **secessionistes**, ya que no reconeixien la *potestas* barcelonina. Puix be, tenint en conte que el sentit verdader de la paraula "secessioniste" és 'partidari de que part d'un poble o un territori es separen d'una nació', i que Valencia ni se separava de cap nació ni de cap unitat a la que deguera obediència feudal, l'ús permanent del calificatiu *secessionistes* conseguia dos efectes: ocultar que ací no s'havia fet més que adequar l'escritura a l'idioma real; i sembrar l'dea de que sí existía una unitat llingüística, cultural i política orbitada en torn a Barcelona, unitat que uns pocs valencians exaltats s'atrevien a qüestionar. Be. Yo crec, en qualsevol cas, que la normativa el 40 aniversari que commemorem podia haver anat més llunt, i que es quedà curta, per

vàries raons. Pensem, i és una simple meditació, en el tema de la /i/ llatina com a conjunció, desconeguda fins l'atre dia i per tots els clàssics; o en la simfonia dels guionets. Pero és tema sensible, dona per a molt i el deixarem estar per ara.

No obstant, m'agradaria provocar una reflexió que situé el fet (les Normes de l'Acadèmia de Cultura Valenciana de 1981) en la cronologia històrica del procés, mal conegut per molts valencians, de liquidació de la seua consciència i de la seua significació històrica i cultural. Perque fa quaranta anys, el *macroprocés*, organitzat en *microprocessos* concrets, que estava en marcha per a la ***damnatio memoriae*** de València en un sentit profundament pancatalà i profundament antiespanyol (i ho senc per qui crega que l'única interpretació recta de la nostra cultura passa pel desanclage de la realitat històrica d'Espanya, de la que som part mentres no es cremen els archius) estaven ya arraijats en una direcció evident. Dic més, un observador cabal sabrà que les bases germinals d'eixe itinerari ya estaven posades en els anys 60 del s. XX pel duopoli Fuster-Guarner, del qui son fills espirituals tots els qui han gojat d'alguna capacitat decisòria en les institucions, l'agitprop i el sistema educatiu i la seua programació de les darretres quatre dècades. Be és cert que descriure el canyamaç sobre el que s'ha montat la dissolució del concepte i la realitat valencians en el darrer mig sigle seria una tesis. Donaré solament unes senyals.

Poc abans de les Normes del Puig, en 1975, una resonant polèmica sobre l'identitat llingüística del valencià la primera purna de la qual saltà en el programa *Hora Veinticinco* de 13 i 14 de març d'aquel any, i donà lloc a una célebre controvèrsia entre Sanchis Guarner i José Ombuena en les pàgines del diari Las Provincias, posà de manifest -cosa que ya sabiem- que la filologia, ací i més amunt, i m'atreviré a dir que en atres territoris espanyols, havia deixat de ser en molts casos una disciplina acadèmica per a fer-se subsidiària de metes extracientífiques, de la pura ideologia. Invite a rellegir els escrits autosuficients, ofensius a traços i equivocats en temes clau, com el de la llengua anterior a la conquesta de València, etc., de Sanchis Guarner en aquelles intervencions.

Aixina i tot, la carrera de la dissolució progressava a bon ritme. En 1976, el premi d'ensaig "Joan Fuster" s'otorgava al col·lectiu Pere Sisé, que en mija dotzena d'articulets firmats entre altres per Dolors Bramon, iniciava una tupida tarallina desinformativa destinada a crear l'imatge d'un "País Valencià" fill, inclús biològicament, del "Principat", expressió mayestàtica sempre utilitzada per oposició a la de València o "País Valencià", un país que sí havia segut un Regne a diferència del comtat entre comtats, ab el fi de marcar nivells de supremacia i dependència. Es tractava d'expandir de més en més l'imatge d'una València sense arrel ni connexió històrica possible ab l'anterior a 1238, obsessió consubstancial a l'obra visionària de Fuster, una València buida d'essència cultural i, en especial, -segona fixació fusteriana- de llengua romànica, com s'esforçava en demostrar Bramon inventant una muralla de la llengua que mai havia existit tal com ella la relata entre moros i cristians, ni entre llengües en contacte, quan a reconquesta del s. XIII. He tractat prou d'això.

Pero difícilment sabrà d'este procés qui desconega altres factors que no obediem a forces incontrolades, a la casualitat o a la baraka, sino a un itinerari marcat, pel que estem com estem i no com deuriem estar. Un indicatiu. Just al temps en que els proponents de les Normes de l'Acadèmia amaniem la seua documentació, l'historiador francès Pierre Guichard (que ya en 1976, en un llibre dedicat a l'estructura antropològica d'Al-Àndalus, ridiculitzava tot element hispànic actiu en l'Espanya musulmana, fora llengua romànica, cristianisme natiu o cosa no oriental), propagava cap a 1980 en la col·lecció *Nuestra Historia* (Mas Ivars ed.) coses tan anòmales com que la societat valenciana anterior a 711 era una societat **ahistòrica** i **segmentària**, concepte que no és fàcil saber qué significa, pero sí per a qué servix. Està a la vista: no erem historiables, sino interpretables en una direcció: marginar del decurs normal de l'evolució històrica ad una comunitat humana, desclassant-la per a crear un buit de conquesta.

Puix be, en poc de temps, no arriba a dos dècades, està ya teixida una malla tupida de referències en que a l'investigador que busca en bona fe la veritat li resulta impossible transitar per una senda

que no haja segut ya alterada per l'interpretació pancatalana, o directament falsificada. Una gran ret on hi ha criteris-guia que afecten a punts preferents. És el cas d'Enric Llobregat i la seua teoria des-categorisadora del cristianisme valencià primitiu, de 1977, que crec haver desmuntat en *Cristianismo Valenciano* (2007) pero que funciona com a doctrina imposta pel sistema; o de Ferrando Francés i la seua *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians* de 1980, qui consuma el salt de la filologia a la nacionologia: tots erem -assegura- no ya catalans de llengua, sino catalans de nació. Pero una ret on hi havia moltes atres aportacions orgàniques, a sovint presentades en la forma de panflets doctrinals. Valga d'eixemple el titulat *Els valencians davant la qüestio nacional*, de 1983, on escriuen tres valencians (Joan Fuster, Vicenç Pitarch i Arcadi Garcia), i tres catalans (Josep Benet, Josep Termes i Pierre Vilar, a qui considere català de vocació). Un dels valencians titula la seua col·laboració "Formació del Regne de València dins l'àrea nacional catalana", una *contradictio in terminis*. Un text a sis mans, com tants atres de l'estil, orbitat sobre tres vectors: deshispanisació, desvalencianisació, és dir, mutació a la catalana, i marxisme cultural, hui reviscolat, curiosament, a nivell planetari. El tema, proseguit en atres productes com ara *Els Països catalans, un debat obert*, etc., exigiria un cicle de conferències. És evident que no podem seguir. Puix be, este abeurall ideològic és el que en dosis adequades i progressives, ha segut inoculat a les últimes generacions i servix de nort i guia als qui rigen els destins de la vida pública valenciana.

Comprenc que podrà dir-se: ¿i açò té alguna cosa que vore en l'Ortografia? Yo diria que absolutament. Perque una ortografia és la cara més exterior d'una llengua; i una llengua és un constituent essencial d'una cultura; i una cultura és expressió vital d'una col·lectivitat. De fet, la clau d'arc de la darrera fase de desmontatge és el dictamen del CVC de 1998, que abortava la capacitat normativa d'esta Real Acadèmia, tornava a la falsa llegitimitat de les normes del 32 i, a través d'elles, nos fea a tots subdits de les decisions de Barcelona. De la criatura procreada en aquell dictamen, l'oficina liquidadora de la llengua de la AVL i els seus desmans, ya no parlaré. Son lògics, fins a cert punt, si tenim en conte lo que acabe de contar. Tampoc

parlaré d'atres derivades del seisme que afectaren, i no gens per a be, ad esta casa.

Pero bé, quan soc dèbil, soc fort -diu Sant Pau-. Tragam forces de flaquea, treballem en ciència, mantingam la consciència i procurem l'unitat d'acció, no deixant que lo que queda de forces vives i actives de la nostra cultura, al menys les que estan verdaderament d'acort en lo essencial, estiga dividit i estèril per qüestions exteriors que podrien solventar-se. I que Deu faça, perque ho necessitem, un poc de llum en este panorama.

València, 3 de març de 2021

(562 aniversari de la mort l'Ausiàs March)